

ВЫЗНАЧАЛЬНЫ ПАЧАТАК: АБ ПЕРШЫХ ГАДАХ ПРАЦЫ КАФЕДРЫ МІЖНАРОДНЫХ АДНОСІН БДУ

У. Е. Снапкоўскі

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь, e-mail: ulsnap44@inbox.ru

Артыкул уяўляе сабой гістарыяграфічны агляд і аўтабіяграфічную рэфлексію аб стварэнні і першых гадах дзейнасці кафедры міжнародных адносін Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, якая была адкрыта ў верасні 1992 г. і адзначае зараз сваё 30-годдзе. Аўтар разам з трыма іншымі прафесарамі (загадчыкам А. В. Шарапам, А. А. Разанавым і А. А. Чалядзінскім) і дацэнтам Л. В. Лойкам з'яўляецца адным з яе заснавальнікаў. У сваім аналізе, які ахоплівае 1990-я гг., аўтар абавіраецца на ўласныя ўспаміны, гутаркі з калегамі па працы, нешматлікія публікацыі пра гісторыю кафедры, факультэта міжнародных адносін і развіццё міжнародных даследаванняў у БДУ і Беларусі ў цэлым, Інтэрнет-старонку ФМА БДУ. Асвятляюцца галоўныя накірункі дзейнасці кафедры (вучэбна-метадычная, навукова-даследчая праца, падрыхтоўка навуковых кадраў, экспертная дзейнасць, замежныя сувязі).

Ключавыя словы: кафедра міжнародных адносін; факультэт міжнародных адносін; гістарычны факультэт; Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт; бацькі-заснавальнікі кафедры; падрыхтоўка спецыялістаў у галіне міжнародных адносін; навуковыя даследаванні ў галіне міжнародных адносін.

THE DEFINITIVE BEGINNING: ABOUT THE FIRST YEARS OF THE DEPARTMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS OF BSU

U. E. Snapkouski

Belarusian State University,
Niezaliežnasci Avenue, 4, 220030, Minsk, Belarus, e-mail: ulsnap44@inbox.ru

The article is a historiographic review and autobiographical reflection on the creation and first years of activity of the Department of International Relations of the Belarusian State University, which was opened in September 1992 and is now celebrating its 30th anniversary. The author, together with three other professors (head A. V. Sharapa, A. A. Razanau, A. A. Chaliadinski) and professor assistance L. V. Lojka, is one of its founders. In his analysis, which covers the 1990s, the author relies on his own memories, conversations with work colleagues, few publications about the history of the Department, the Faculty of international relations and the development of international studies at BSU and Belarus in general, the Internet page of the FIR BSU. The main directions of the department's activity are covered (educational and methodical, research work, training of specialists in the field of international relations, expert activity, foreign ties).

Keywords: Department of International Relations; Faculty of International Relations; Faculty of History; Belarusian State University; fathers-founders of the Department; training of specialists in the field of international relations; scientific research in the field of international relations.

30 год — знакавая дата на гістарычным гадзінніку. Гэта час змены пакаленняў, калі перапынак паміж бацькамі і дзецьмі складае 25—30 год. Для гісторыка, які працуе ў архіве, 30 год — гэта тэрмін, калі здымаюць грыф сакрэтнасці на архіўных матэрыялах. У гэтым сэнсе 1992 г., першы поўны год незалежнага быцця Беларусі, для даследчыка яе знешнепалітычнай дзейнасці можа стаць часам, калі ён атрымае доступ да закрытых раней дакументаў у Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь ці Архіве беларускага МЗС. У верасні 1992 г. у складзе гістарычнага факультэта БДУ была створана кафедра міжнародных адносін, якая сёння працягвае сваю працу ў складзе факультэта міжнародных адносін, з’яўляючыся яго вядучым адукацыйным і навуковым падраздзяленнем.

Спачатку кафедра была невялікім калектывам на чале з загадчыкам прафесарам А. В. Шарапам. У яе склад уваходзілі прафесары А. А. Разанаў і А. А. Чалядзінскі, дацэнт Л. В. Лойка, пару выкладчыкаў, сакратары В. В. Алейнікава і Н. А. Дабржанская. Сёння некаторых з іх няма з намі на гэтым свеце (Л. В. Лойка), А. А. Чалядзінскі перайшоў у 2015 г. на працу ў іншую навучальную ўстанову, Н. А. Дабржанская знаходзіцца на заслужаным адпачынку. У верасні 1993 г. у склад кафедры на пасаду прафесара быў залічаны аўтар гэтых радкоў, перайшоўшы пераводам у БДУ з Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

Прапанаваны тэкст уяўляе сабой гістарыяграфічны агляд і аўтабіяграфічную рэфлексію на тэму стварэння і першых гадоў дзейнасці кафедры міжнародных адносін, як і факультэта міжнародных адносін БДУ, які быў адкрыты ў кастрычніку 1995 г. У сваіх развагах аўтар абапіраецца на ўласныя ўспаміны, гутаркі з калегамі па працы тады і зараз, пакуль што нешматлікія і невялікія публікацыі пра гісторыю кафедры, факультэта і развіццё міжнародных даследаванняў у БДУ і Беларусі ў цэлым, Інтэрнет-старонку ФМА БДУ. Першым гістарыёграфам кафедры і факультэта з’яўляецца яе першы загадчык (1992—2015 гг.) і першы дэкан (1995—2008 гг.) А. В. Шарапа [1—5]. Першыя гістарыяграфічныя публікацыі пра развіццё даследаванняў і падрыхтоўку навуковых кадраў па міжнародных адносінах у БДУ і Беларусі пасля 1991 г. зрабілі В. А. Астрога, А. В. Гурын, У. Е. Снапкоўскі, У. Я. Улаховіч, А. В. Ціхаміраў і іншыя даследчыкі [6—11]. У апошнія гады факультэт міжнародных адносін выпускаў дзве калектывныя манаграфіі аб распрацоўцы праблем міжнародных адносін ва ўніверсітэце і краіне ў цэлым, прысвечаныя 25-годдзю ФМА і 100-годдзю БДУ [12—13]. Асобныя кніжныя публікацыі А. В. Гурына і У. Е. Снапкоўскага аналізуюць гістарычныя традыцыі і сучасныя праблемы даследавання міжнародных адносін і

знешнепалітычнай гісторыі Беларусі ў межах кафедры, факультэта, універсітэта і Беларусі ўвогуле [14—15].

Паколькі разам з утварэннем кафедры і факультэта быў пакладзены інстытуцыянальны пачатак новай спецыяльнасці «Міжнародныя адносіны», вакол якой узнік шэраг іншых, звязаных з дзейнасцю адпаведных аддзяленняў ФМА, то ў сваіх разважаннях я буду закранаць развіццё гэтага новага для незалежнай Беларусі навуковага накірунку, які ў наменклатуры навуковых спецыяльнасцей называецца «Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі» і адносіцца да гістарычнай навукі. Аднак спецыфіка навукі аб міжнародных адносінах заключаецца ў тым, што яна мае комплексны міждысцыплінарны характар і не абмяжоўваецца гістарычнай навукай. Бліжэй за ўсё да гістарычных даследаванняў па міжнароднай тэматыцы стаіць палітычная навука, якая мае адпаведную спецыяльнасць у сваёй наменклатуры, звязаную з міжнароднымі адносінамі. У дзейнасці кафедры гісторыя і паліталогія цесна пераплецены паміж сабой, што праўляецца ў адукацыйнай і навуковай дзейнасці, як і ў кадравым складзе супрацоўнікаў, дзе прадстаўлены дактары гістарычных, палітычных і філасофскіх навук.

Рэкрутацыя новых супрацоўнікаў у склад кафедры была звязана з адукацыйным, навуковым і практычным (дыпламатычным) вопытам працы ў галіне міжнародных адносін. Падобны вопыт у кіраўніка кафедры і яе першых прафесараў і дацэнтаў меўся, хаця і ў рознай ступені. А. В. Шарапа працаваў прарэктарам БДУ па замежных сувязях і абараніў абедзве свае дысертацыі па нямецкай тэматыцы ў ГДР. А. А. Разанаў займаўся праблемамі міжнароднай бяспекі і абараніў доктарскую дысертацыю ў Маскве. А. А. Чалядзінскі вывучаў пасляваенны фашызм у Лацінскай Амерыцы і таксама абараніў доктарскую дысертацыю ў Маскве. Абодва прыйшлі на кафедру з Мінскай вышэйшай партыйнай школы (МВПШ) пры ЦК КПБ, якая ў 1990 г. была пераўтворана ў Інстытут паліталогіі і сацыяльнага кіравання (ІПСК) КПБ, дзе А. А. Чалядзінскі раней ўзначальваў кафедру сусветнай палітыкі. Л. В. Лойка пасля працы на гістфаку БДУ, дзе абараніў кандыдацкую дысертацыю па польскім рабочым класе, прайшоў дыпламатычную школу пры савецкім пасольстве ў Варшаве, а потым таксама працаваў дацэнтам у ІПСК.

Паколькі кафедра стваралася для падрыхтоўкі дыпламатаў для беларускага МЗС, нацыянальная беларуская тэматыка ў галіне міжнародных адносін павінна была стаць адным з галоўных накірункаў у выкладчыцкай і даследчай працы яе супрацоўнікаў. Аднак сярод першага набору, які прыступіў да працы ў 1992/1993 нав. г., падобных спецыялістаў не было, хаця

Л. В. Лойка ўжо праяўляў схільнасць да гісторыі дзяржаўнасці Беларусі і сучасных праблем беларуска-польскіх адносін. У той час у Беларусі існавала адно навуковае падраздзяленне, якое займалася знешнепалітычнай гісторыяй Беларусі. Гэта быў адзел гісторыі замежных сувязей БССР Інстытута гісторыі НАН Беларусі, які пасля 1991 г. быў перайменаваны ў адзел нацыянальных і міжнародных адносін. Пасля заканчэння інстытуцкай аспірантуры я працаваў у яго складзе з 1979 г., абараніўшы кандыдацкую (адносіны паміж ГДР і ФРГ у 1970-я гг.) і доктарскую (знешнепалітычная дзейнасць Беларускай ССР у 1944—1953 гг.) дысертацыі [16].

З А. В. Шарапам быў знаёмы з сярэдзіны 1980-х гг., што было звязана з яго куратарствам у якасці прарэктара БДУ над падрыхтоўчым факультэтам для замежных грамадзян, дзе выкладчыкам працавала мая жонка. Другая наша сустрэча адбылася нейдзя ў чэрвені 1992 г., калі я прыйшоў у яго прарэктарскі кабінет пасля атрымання на пасаджэнні аддзела рэкамендацыі доктарскай дысертацыі да абароны і прапанаваў свае паслугі для сталай працы на кафедры міжнародных адносін, пра стварэння якой ведалі ўжо многія. Акрамя даследчага «актыва» па беларускай знешнепалітычнай тэматыцы, статуса старшага навуковага супрацоўніка акадэмічнага інстытута, вопыта навукова-арганізацыйнай работы вучоным сакратаром Аддзялення грамадскіх навук АН БССР, беглага валодання беларускай мовай і навыкамі камунікацый на англійскай і польскай мовах (размоўную нямецкую паспеў забыць) за плячыма кандыдата ў прафесары кафедры быў 12-гадовы досвед выкладчыцкай працы на гістарычным факультэце БДУ па кафедры новай і навейшай гісторыі. З 1980 г. па запрашэнні загадчыка кафедры прафесара Л. М. Шнеерсона я вёў заняткі на ўмовах пагадзіннай аплаты, а потым на чвэрць стаўкі дацэнта. Апошні «актыў» (праца па сумяшчальніцтве) быў не вельмі пераканаўчы для будучага загадчыка кафедры, пра што А. В. Шарапа казаў неаднаразова і пазней, аднак іншыя мае дасягненні і заслугі несумненна былі ўзятая пад увагу.

Мы развіталіся з дамоўленасцю, што пасля абароны доктарскай дысертацыі і яе зацвярджэння ВАКа я буду запрошаны на пасаду прафесара кафедры на сталую працу ў БДУ. Дамовіліся і аб падрымцы кантактаў паміж супрацоўнікамі кафедры і майго аддзела, які пачынаў даследаванне гісторыі беларускай дыяспары і знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь. Пазней асабіста пазнаёміўся з А. А. Разанавым і А. А. Чалядзінскім, якіх ведаў па іх публікацыях. З Л. В. Лойкам быў знаёмы са студэнцкіх часоў, калі ён праводзіў семінарскія заняткі па навейшай гісторыі. Паз-

ней мы працавалі разам на кафедры новай і навейшай гісторыі гістфака БДУ. Пры экспертызе доктарскай дысертацыі вядучай навуковай установай быў выбраны родны БДУ, а водгук быў абмеркаваны і зацверджаны на кафедры міжнародных адносін за подпісам загадчыка А. В. Шарапы. Праект водгук абыяркоўвалі разам з А. А. Разанавым, які быў намеснікам загадчыка кафедры па навуковай працы. На маю абарону (студзень 1993 г.) кафедра дэлегавала А. А. Чалядзінскага, які актыўна падтрымліваў дысертанта, на якога «наязджаў» член-карэспадэнт НАН Беларусі П. Ц. Петрыкаў за неасцярожныя выказванні пра Беларускую Народную Рэспубліку. Важкі голас у патрымку суіскальніка выказаў афіцыйны апанент прафесар, доктар юрыдычных навук Ю. П. Броўка, з якім мы пазней усталявалі цёплыя сяброўскія адносіны і разам доўгі час працавалі на ФМА.

Пасля зацвярджэння дысертацыі расійскім ВАКаў я паставіў пытанне аб пераходзе ў БДУ перад дырэктарам Інстытута гісторыі М. П. Касцюком. Мяркую, што ён быў падрыхтаваны да гэтага крока, паколькі ведаў пра дзейнасць новай кафедры, яе патрэбы ў кваліфікаваных кадрах і мае сувязі з гістфакам БДУ. Маё рашэнне было ўспрынята Міхаілам Паўлавічам з пэўным шкадаваннем, бо дырэктар не хацеў губляць маладога доктара навук, выхаванага ў інстытуце, свайго аднадумца і паплечніка, і адначасова з разуменнем, паколькі я пераходзіў на працу, якая мела агульнадзяржаўнае значэнне, маючы на ўвазе падрыхтоўку беларускіх дыпліматаў. Я выказаў жаданне застацца ў аддзеле на палову стаўкі вядучага навуковага супрацоўніка, якое было адразу прынята М. П. Касцюком і які сам выступіў з такой сустрэчнай прапановай. Такім чынам з 1 верасня 1993 г. я пачаў працу прафесарам кафедры міжнародных адносін БДУ, у 1995 г. атрымаў вучонае званне прафесара па кафедры міжнародных адносін. Адначасова працягваў працаваць па сумяшчальніцтве ў Інстытуце гісторыі НАН Беларусі, дзе ў 1995—2000 гг. ўзначальваў аддзел нацыянальных і міжнародных адносін [17].

Пасля атрымання незалежнасці краіна адчувала кадравы голад на спецыялістаў у галіне міжнародных адносін і палітычных навук. З гэтым была звязана прапанова дэкана філасофска-эканамічнага факультэта БДУ прафесара А. М. Елсукова ўзначаліць кафедру паліталогіі пасля таго, як яе першы загадчык прафесар А. М. Байчораў быў запрошаны на працу ў МЗС. Пасля пэўных хістанняў і роздумаў я адмовіўся, палічыўшы, што не пацягну гэты навуковы накірунак і адказную пасаду загадчыка. Я быў цалкам задаволены новай працай на кафедры міжнародных адносін і не жадаў пакідаць любімай знешнепалітычнай тэматыкі даследаванняў. У далейшым мае даследчыя інтарэсы цесна

перасякаліся з палітычнай наукай, даследаваннямі ўнутранай і знешняй палітыкі Беларусі, Расіі, Польшчы і іншых дзяржаў. Разам з калегамі па кафедры А. А. Разанавым, А. А. Чалядзінскім і А. В. Шарапам мы сталі стваральнікамі Беларускай асацыяцыі палітычных навук, якую ўзначаліў член-карэспандэнт НАН Беларусі У. А. Бабкоў, а пазней наша прафесарская тройка ўвайшла ў склад доктарскага спецсавета БДУ па палітычных навук. Там мы прадстаўлялі спецыяльнасць «Палітычныя праблемы міжнародных адносін і глабальнага развіцця». З часам адзін за другім (першым быў А. А. Чалядзінскі, потым я, далей А. А. Разанаў) па сваёй ці чужой волі мы былі вымушаны пакінуць гэты спецсавет.

У маёй працоўнай біяграфіі перыяд 1993—1996 гг. быў прыкметны на перспектывыя прапановы. Адна з апошніх зыходзіла ад загадчыка новай кафедры дыпламатычнай і консульскай службы нашага факультэта Л. В. Лойкі, створанай у 1996 г. У яе складзе не было дактароў навук і ён прапанаваў перайсці на кафедру, дзе я б мог чытаць блізкія мне курсы па гісторыі і сучасных праблемах знешняй палітыкі Беларусі. Пасля раздумаў я вырашыў застацца на кафедры міжнародных адносін, не жадаючы пакідаць блізкае сяброўскае прафесарскае асяроддзе і сваіх на працавак па дысцыплінах, якія ў любым выпадку спатрэбілася б мадыфікаваць з улікам спецыфікі новай кафедры. Мяркую, што А. В. Шарапа мог быць задаволены маім рашэннем. Была яшчэ адна вельмі цікавая кар’ерная прапанова ці кадравая прыкідка з боку кіраўніцтва БДУ (рэктара Ф. М. Капуцкага і прарэктара П. Д. Кухарчыка), якая мела больш зандажны характар і не атрымала развіцця ў выніку закулісных інтрыг. Магчыма пазней пра гэта будзе мною напісана больш падрабязна.

Ядро кафедры складалі чатыры прафесары, дактары навук і дацэнт, кандыдат навук Л. Лойка. Доктарам навук і прафесарам ён стаў у 2003 г. Пасля стварэння ім кафедры дыпламатычнай і консульскай службы ён зразумела адыйшоў у бок ад спраў нашай кафедры, але працягваў уплываць на стратэгічныя накірункі развіцця кафедраў і факультэта, маючы добрыя дзелавыя адносіны з А. В. Шарапам і прафесарамі кафедры. Гэтую пяцёрку вучоных (А. В. Шарапа, А. А. Разанаў, А. А. Чалядзінскі, У. Е. Снапкоўскі і Л. В. Лойка) можна лічыць заснавальнікамі, «бацькамі-стваральнікамі» кафедры міжнародных адносін. Такая думка зацвердзілася ў асяроддзі нашых выкладчыкаў і экспертным супольніцтве беларускіх вучоных-міжнароднікаў.

Пра наш шлях на кафедру было сказана вышэй. Калі абагуліць працэс нашай рэкрутацыі, атрымлівалася наступная карціна. Загадчык кафедры быў прызначаны з пасады прарэктара, ма-

ючы вопыт кіраючай працы ў галіне міжнародных сувязей БДУ і добра ведаючы нямецкую мову. Л. В. Лойка, А. А. Разанаў і А. А. Чалядзінскі прыйшлі з МВПШ-ІПСК. Там у свой час выкладаў і А. В. Шарапа. У. Е. Снапкоўскі быў запрошаны з Інстытута гісторыі НАН Беларусі. Усе за выключэннем А. В. Шарапы, які скончыў Мінскі педінстытут, мелі дыпламы гістфака БДУ. А. А. Разанаў ведаў англійскую мову, А. А. Чалядзінскі — іспанскую, Л. В. Лойка — польскую, я ў той час асвойваў англійскую і польскую мовы. Да праблематыкі міжнародных адносін бліжэй знаходзіліся А. А. Разанаў (заходнія канцэпцыі праблем міжнароднай бяспекі) і У. Е. Снапкоўскі (знешнепалітычная дзейнасць БССР у пасляваенныя гады), абараніўшыя доктарскія дысертацыі. Л. В. Лойка, А. А. Чалядзінскі і А. В. Шарапа пераходзілі да даследавання праблем міжнародных адносін праз унутраную тэматыку гісторыі замежных краін і рэгіёнаў (Польшчы, ГДР, Лацінскай Амерыкі).

Паміж прафесарамі кафедры існаваў фармальны і нефармальны падзел працы і функцыянальных абавязкаў. А. Шарапа ажыццяўляў кіраўніцтва кафедрай, да якога ў 1995 г. дадаўся абавязкі дэкана ФМА. У 1998 г. ён узначаліў першы ў Беларусі дактарскі спецсавет па спецыяльнасці 07.00.05 (зараз 07.00.15) «Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі», у склад якога ўвайшлі ўсе прафесары кафедры і іншыя вядучыя вучоныя-міжнароднікі з універсітэтаў Мінска. А. Чалядзінскі быў намеснікам загадчыка кафедры па вучэбнай працы і паспяхова цягнуў гэты вялікі і адказны ўчастак, абапіраючыся на ўласны багаты досвед загадчыка кафедры МВПШ. Ён меў добрыя сувязі з калегамі па-за межамі кафедры і факультэта, у тым ліку з Масквы, якія ўмела выкарыстоўваў у вучэбных і навуковых інтарэсах нашага ўніверсітэта. А. Разанаў быў намеснікам загадчыка кафедры па навукавай працы і шмат рабіў па развіцці даследаванняў у галіне міжнародных адносін і знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь. Ён завязаў кантакты з амерыканскімі вучонымі і прыняў удзел у першых сумесных публікацыях і міжнародных праектах, прайшоўшы стажыроўкі ў шэрагу ўніверсітэцкіх цэнтраў ЗША. На жаль у далейшым яны не атрымалі развіцця ў сувязі з пагаршэннем адносін Беларусі з Захадам і згортваннем навукова-адукацыйных праграм.

На мяне выпаў «цяжар», прыемны абавязак і грамадска-адукацыйная місія, пра якую пастаянна нагадваў і заклікаў да яе выканання А. Шарапа, весці беларускую тэматыку (гістарычную і сучасную) у працы кафедры і часткова факультэта, падтрымання сувязей з установамі НАН Беларусі, пашырэння беларускай мовы ў навучальным працэсе і навуковых даследаваннях. Частку гэтай працы, асабліва беларускага напрамку, мы дзялілі з Л. В. Лойкам,

які вылучаўся смелымі наватарскімі ініцыятывамі ў выдаведкіх справах, сувязях з беларускай грамадскасцю, польскімі вучонымі і дзелавамі коламі. На кафедру я таксама прынёс вопыт супрацоўніцтва з расійскімі міжнароднікамі, асабліва Інстытута Еўропы РАН, дзе некалькі гадоў працаваў вядучым навуковым супрацоўнікам па сумяшчальніцтве. На падставе гэтага вопыту нарадзілася ініцыятыва круглых сталоў паміж беларускімі і расійскімі вучонымі па праблемах беларуска-расійскіх адносін, пачатая ў выніку маёй сустрэчы ў Маскве ў канцы 1997 г. з дырэктарам Цэнтра параўнаўчых палітычных даследаванняў Інстытута міжнародных палітычных і эканамічных даследаванняў РАН прафесарам Б. А. Шмялевым. Першы такі круглы стол адбыўся ў лютым 1998 г. у Маскве, потым яны праводзіліся па штогод чарзе ў нашых сталіцах і завяршаліся прыняццем выніковых дакументаў, якія мы друкавалі і накіроўвалі ў свае МЗС, заканадаўчыя і дырэктыўныя органы. Апошні, дзесяты прайшоў ў лістападзе 2008 г. у Мінску. Прычынамі спынення гэтай вельмі важнай формы супрацоўніцтва можна лічыць зруzumелыя спасылкі на недахоп фінансавання на камандзіроўкі дэлегацый (5—6 чалавек). Разам з тым у нас на факультэце і ў расійскіх калег адчувалася пэўная вычэрпальнасць праекта беларуска-расійскай інтэграцыі, асабліва ў той час, калі пачаліся крызісныя з’явы і гандлёвыя войны паміж Мінскам і Масквой. Гэтыя негатыўныя моманты разам з несумненнымі дасягненнямі ў справе развіцця раўнапраўных адносін паміж Беларуссю і Расіяй удзельнікі круглых сталоў адзначалі ў сваіх дакладах і ў выніковых дакументах [18].

У сярэдзіне і другой палове 1990-х гг. кафедру папоўнілі дацэнты С. Ф. Свілас, Л. М. Хухлындзіна, М. Э. Часноўскі, В. Г. Шадурскі, шэраг маладых выкладчыкаў. Крыніцы папаўнення былі таксама розныя. С. Свілас прыйшла з вопытам працы ў школах і інстытутах Мінска і яго прадмесцяў, Л. М. Хухлындзіна — з гістфака БДУ, В. Г. Шадурскі — з пасады начальніка аддзела міжнародных сувязей БДУ; ён жа стаў першым дактарантам кафедры. М. Э. Часноўскі вярнуўся ў БДУ пасля працы ў пасольстве Беларусі ў Варшаве, дзе выконваў абавязкі паверанага ў справах. Ён не пажадаў працягнуць дыпламатычную кар’еру ў цэнтральным апарате МЗС на пасадзе загадчыка аддзела і стаў намеснікам дэкана ФМА па вучэбнай рабоце. Тэматыка даследаванняў гэтай чацвёркі дацэнтаў не выходзіла на стадыі напісання кандыдацкіх дысертацый, якое прыпала на савецкі час, на праблемы міжнародных адносін і знешняй палітыкі. Яна абмяжоўвалася пытаннямі гісторыі ГДР (С. Ф. Свілас) і навейшай гісторыі БССР у трох астатніх. Адукацыйны і даследчыцкі накірункі кафедры і факультэта прымусілі калег перайсці да даследавання міжнародных

адносін і выкладання адпаведных курсаў. З пэўнай смеласцю хачу адзначыць, што развітанне з падпольным рухам у акупаванай немцамі Беларусі і рабочым класам ГДР было зроблена хутка і без шкадаванняў. Аб тым, што гэта адбылося на высокім узроўні, сведчыць абарона доктарскіх дысертацый па міжнароднай тэматыцы М. Э. Часноўскім, В. Г. Шадурскім і С. Ф. Свілас, высокая якасць навуковай кваліфікацыі і дасягненні ў кар’ернай лесвіцы Л. М. Хухлындзінай.

Першыя гады працы кафедры мелі вызначальны характар для развіцця ўласна кафедры і ўсяго факультэта. Упершыню ў гісторыі Беларусі было створана вучэбнае і навуковае падраздзяленне ў складзе вядучага нацыянальнага ўніверсітэта, якое займалася выкладаннем, даследаваннем, падрыхтоўкай спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй і навукова-педагагічных кадраў (кандыдатаў і дактароў навук) у галіне міжнародных адносін. З цягам часу важным накірункам дзейнасці кафедры стала падрыхтоўка спецыялістаў-міжнароднікаў з ліку замежных грамадзян і кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі.

Першы этап у 30-гадовай гісторыі кафедры ўмоўна ахоплівае першае дзесяцігоддзе яе існавання, хаця ніякіх юбілейных мерапрыемстваў з гэтай нагоды не праводзілася. Тое ж самае датычылася і 20-годдзя кафедры, якое на маёй памяці прайшло даволі непрыкметна ў 2012 г. А гэты год стаў прыкметным, паколькі наш факультэт пераехаў у новы будынак, дзе размяшчаецца і зараз. Упершыню мы адзначылі юбілей кафедры ў 2017 г., калі правялі навуковую канферэнцыю і апублікавалі яе матэрыялы асобнай кнігай [12].

У якасці пачатковага этапу гісторыі кафедры можна выдзеліць 1990-я гг., узяўшы за пункт адліку нараджэнне незалежнай Беларусі ў 1991 г. Гэта палітычная падзея паклала пачатак самастойнай знешняй палітыкі і дыпламатыі беларускай дзяржавы, што рэалізоўваліся Міністэрствам замежных спраў, якому былі патрэбны нацыянальныя дыпламатычныя кадры. Дзеля іх падрыхтоўкі з ініцыятывы МЗС і ўласна міністра П. К. Краўчанкі ўзнікла кафедра міжнародных адносін як ядро будучага факультэта. У бацькоў-заснавальнікаў кафедры было добрае разуменне таго, чаму ўзнікла наша падраздзяленне і якую адукацыйную, грамадзянскую і нацыянальна-патрыятычную місію мы павінны выконваць. Пра гэта гаварылася ў нашых гутарках, на пасяджэннях кафедры і публічна на канферэнцыях і ў друку.

Этап 1990-х гг. закрываецца такой важнай падзеяй, як абарона ў снежні 2000 г. дзвюх доктарскіх дысертацый супрацоўнікамі кафедры М. Э. Часноўскім і В. Г. Шадурскім. Гэтым актам кафедра, ФМА, спецсавет па абароне і пазней беларускі ВАК падвялі

сваеасаблівы вынік працэсу фарміравання нашага падраздзялення, зацвердзіўшы першых дактароў гістарычных навук у галіне міжнародных адносін. Хутка два дактары і прафесары ўзялі новыя вышэйшыя ў сістэме вышэйшай адукацыі, калі адзін стаў рэктарам Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта (М. Э. Часноўскі) [19; 20], а другі дэканам факультэта міжнародных адносін (В. Г. Шадуўскі).

Вызначальны характар дзейнасці бацькоў-заснавальнікаў кафедры праявіўся ў тым, што ў першыя гады былі вызначаны асноўныя і галоўныя накірункі вучэбна-метадычнай дзейнасці: сфарміраваны вучэбны план спецыяльнасці і вучэбныя праграмы базавых і спецыяльных дысцыплін. Пачалася распрацоўка навуковых накірункаў, арыентаваная на даследаванне знешнепалітычнай гісторыі Беларусі і знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь, вузлавых пытанняў міжнародных адносін у Еўропе і свеце, знешняй палітыкі асобных дзяржаў. Усталяваліся сувязі з замежнымі партнёрамі (універсітэцкімі кафедрамі і даследчымі цэнтрамі) у Германіі, Расіі, ЗША, Вялікабрытаніі. Пачалося выданне першага перыядычнага органа па міжнародных адносінах і міжнародным праве, манаграфій і вучэбнай літаратуры. Быў створаны і разгарнуў актыўнасць спецсавет па абароне.

Кафедра міжнародных адносін ўзяла паспяховы старт і пераўтварылася да свайго 30-гадовага юбілея ў вядучы адукацыйны і даследчы цэнтр па міжнародных адносінах у Беларусі, дастойна выконваючы сваю нацыянальную місію флагмана ўніверсітэцкай адукацыі, прафесійнай падрыхтоўкі дыпламатычных кадраў і навуковых даследаванняў.

БІБЛІАГРАФІЧНЫЯ СПАСЫЛКІ

1. Шапапо, А. В. К вопросу о подготовке кадров-международников в Республике Беларусь / А. В. Шапапо // Белорус. журн. междунар. права и междунар. отношений. — 1996. — № 1. — С. 54–55.
2. Шапапо, А. В. Подготовка дипломатических кадров на факультете международных отношений Белгосуниверситета / А. В. Шапапо // Беларусь в современном мире: материалы II Республиканской научной конференции, 17–18 дек. 2003 г. / редкол.: А. В. Шапапо [и др.]. — Минск: РИВШ, 2004. — С. 3–5.
3. Шапапо, А. В. 10 лет факультету международных отношений Белорусского государственного университета / А. В. Шапапо // Журн. междунар. права и междунар. отношений. — 2005. — № 2. — С. 28–30.
4. Шапапо, А. В. 25 лет кафедре международных отношений / А. В. Шапапо // Исследование международных отношений в Республике Беларусь: состояние и перспективы: мат. Респ. науч.-практ. конф., посвящ. 25-летию кафедры международных отношений БГУ (Минск, 6 окт. 2017 г.) / редкол.: М. Э. Чесновский (пред.) [и др.]. — Минск: Четыре четверти, 2018. — С. 11–16.
5. Шапапо, А. В. Кафедра международных отношений ФМО: ретроспективный взгляд в историю / А. В. Шапапо, Е. В. Демидович // Даследаванне міжнародных адносін і развіццё замежных сувязей у Беларускім дзяржаўным універсітэце:

1921—2021 гг.: манаграфія / А. В. Шарапа [і інш.]; пад рэд. А. В. Шарапы (старшыня), А. А. Дастанка, У. Е. Снапкоўскага (адк. рэд.), М. Э. Часноўскага. — Мінск: РІВШ, 2021. — С. 149—157.

6. Нефедов, В. В. Проблемы новой и новейшей истории в современной белорусской историографии / В. В. Нефедов, В. А. Острога // Новая и новейшая история. — 2017. — № 5. — С. 166—178.

7. Тихомиров, А. В. Изучение проблем внешней политики Республики Беларусь на кафедре международных отношений БГУ // Исследование международных отношений в Республике Беларусь: состояние и перспективы.

8. Гурын, А. В. Даследаванні гісторыі міжнародных адносін у Беларусі ў 1980—2003 гг.: аўтарэф. дыс. ... канд. гіст. навук: 07.00.15 / Беларус. дзярж. ун-т. — Мінск: БДУ, 2005. — 19 с.

9. Гурын, А. В. Уклад БДУ ў падрыхтоўку навуковых кадраў у галіне міжнародных адносін у Рэспубліцы Беларусь (1990—2021 гг.) / А. В. Гурын // Даследаванне міжнародных адносін і развіццё замежных сувязей у Беларускім дзяржаўным універсітэце: 1921—2021 гг.: манаграфія / А. В. Шарапа [і інш.]; пад рэд. А. В. Шарапы (старшыня), А. А. Дастанка, У. Е. Снапкоўскага (адк. рэд.), М. Э. Часноўскага. — Мінск: РІВШ, 2021. — С. 132—149.

10. Снапкоўскі, У. Е. Галоўныя кірункі даследаванняў міжнародных адносін у Беларускім дзяржаўным універсітэце // Республика Беларусь в современном мире / под ред. Е. В. Пильгун. — Минск: Изд. центр БГУ, 2021. — С. 84—103.

11. Снапкоўскі, У. Е. Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі ў даследчыцкай і выкладчыцкай працы вучоных БДУ (1991—2021 гг.) // Даследаванне міжнародных адносін і развіццё замежных сувязей у Беларускім дзяржаўным універсітэце: 1921—2021 гг.: манаграфія / А. В. Шарапа [і інш.]; пад рэд. А. В. Шарапы (старшыня), А. А. Дастанка, У. Е. Снапкоўскага (адк. рэд.), М. Э. Часноўскага. — Мінск: РІВШ, 2021. — С. 45—68.

12. Исследование международных отношений в Республике Беларусь: состояние и перспективы: мат. Респ. науч.-практ. конф., посвящ. 25-летию кафедры международных отношений БГУ (Минск, 6 окт. 2017 г.) / редкол.: М. Э. Чесновский (пред.) [и др.]. — Минск: Четыре четверти, 2018. — 124 с.

13. Даследаванне міжнародных адносін і развіццё замежных сувязей у Беларускім дзяржаўным універсітэце: 1921—2021 гг.: манаграфія / А. В. Шарапа [і інш.]; пад рэд. А. В. Шарапы (старш.), А. А. Дастанка, У. Е. Снапкоўскага (адк. рэд.), М. Э. Часноўскага. — Мінск: РІВШ, 2021. — 232 с.

14. Гурын, А. В. Даследаванне гісторыі міжнародных адносін у Беларусі (1980—2005 гг.) / А. В. Гурын. — Мінск: Беларус. навука, 2022. — 163 с.

15. Снапкоўскі, У. Е. Традыцыі і навацы ў знешнепалітычных даследаваннях Беларусі: дапаможнік / У. Е. Снапкоўскі. — Мінск: БДУ, 2021. — 295 с.

16. Снапкоўскі, У. Е. Аб навуковых даследаваннях аддзела нацыянальных і міжнародных адносін Беларусі Інстытута гісторыі НАН Беларусі (1960—1990-я гг.) // Беларус. журн. междунар. права и междунар. отношений. — 2000. — № 1. — С. 72—75.

17. Снапкоўскі Уладзімір Еўдакімавіч: Да 60-годдзя з дня нараджэння і 35-годдзя навукова-педагагічнай дзейнасці. Біябібліяграфічны паказальнік / склад. У. Е. Снапкоўскі; пад рэд. А. А. Чалядзінскага. — Мінск: БДУ, 2015. — 111 с.

18. Снапкоўскі У. Е. Беларуска-расійскія адносіны: зб. навук. артыкулаў / У. Е. Снапкоўскі. — Мінск: БДУ, 2009. — 139 с.

19. Чесновский, М. Э. Интервью (сентябрь 2017 г.) «Наша кафедра — мир творчества, научного поиска и стремления сделать работу со студентами более совершенной» [Электронный ресурс] // Факультет международных отношений БГУ. — Режим доступа: <https://fir.bsu.by/images/FMOnline/2018/2018_o2_FMOnline_o1.pdf>. — Дата доступа: 01. 09. 2022.

20. Дастанка, А. А. Мечыслаў Эдвардавіч Часноўскі (18.05.1948 — 17.10.2021) / А. А. Дастанка, Ю. І. Малевіч, У. Е. Снапкоўскі, А. В. Шарапа // Журн. междунар. права и междунар. отношений. — 2021. — № 4. — С. 3—4.